

<https://doi.org/10.15407/scin16.03.015>

Т.Ю. СІВОВА

Видавничий дім «Академперіодика» НАН України,
вул. Терещенківська, 4, Київ, 01004, Україна,
+380 44 234 7554, +380 44 288 0347, druk@nas.gov.ua

МІЖНАРОДНЕ НАУКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ: ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ НАН УКРАЇНИ В СВІТОВИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ

Вступ. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та активізація міжнародного співробітництва України з Європою зумовлюють необхідність підвищення конкурентоспроможності України на інформаційному ринку. Головною складовою інформаційного ринку є бази даних, входження до яких сприяє розвитку країни у світовому інформаційному просторі.

Проблематика. Інформаційна діяльність є галуззю суспільного виробництва, що пов'язана з підготовкою та наданням інформаційних послуг і продуктів, покликаних задовольняти певну групу суспільних потреб. Для забезпечення високоякісного наукового простору та конкурентоспроможності, потрібно об'єктивно оцінювати стан наукової періодики України. Наразі актуальною є проблема представлення періодичних видань у світовому інформаційному просторі, зокрема входження їх до загальнодоступних наукометричних баз даних.

Мета. Визначення актуального стану міжнародного наукового співробітництва в розрізі представлення наукової періодики НАН України у світових наукометричних базах.

Матеріал та методи. Інформаційну основу дослідження склали законодавчі акти, постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства освіти і науки України, паперові версії журналів НАН України та їхні власні сайти, інформаційний ресурс «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, пошукові платформи Web of Science, SCOPUS, Google Scholar (Google Академія), бази Index Copernicus, Directory of Open Access Journals (DOAJ), ERIH PLUS.

Результати. Охарактеризовано входження наукових періодичних видань України до міжнародних реферативних і наукометричних баз даних та їхній актуальний стан.

Висновки. Впровадження інформаційних технологій, входження до баз даних та стимульований ними розвиток журналів відкривають шляхи до нарощування (інтенсифікації) міжнародного наукового співробітництва у науковій царині шляхом ширшого представлення результатів діяльності українських вчених у наукових періодичних виданнях.

Ключові слова: інформаційна діяльність, міжнародне наукове співробітництво, НАН України, наукові періодичні видання, наукометричні бази даних.

Цитування: Сівова Т.Ю. Міжнародне наукове співробітництво України: періодичні видання НАН України в світових наукометричних базах. *Наука innov.* 2020. Т. 16, № 3. С. 15–26. <https://doi.org/10.15407/scin16.03.015>

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та активізація міжнародного співробітництва України з Європою зумовлюють необхідність підвищення конкурентоспроможності України на інформаційному ринку. Головною метою міжнародного наукового співробітництва у видавничій галузі є належне представлення держави в міжнародному інформаційному просторі. Основним інструментом організації міжнародного наукового співробітництва є поширення видавничої продукції, участь у наукових конференціях, ярмарках, поширення продуктів наукової діяльності через мережу Інтернет. Наукова періодика при цьому відіграє важливу роль як комунікативний засіб, з кожним днем для неї виникають нові можливості осучаснення, актуалізації та інтеграції до інформаційного простору. Традиційно її вважають частиною інформаційного простору, інформаційної політики, безпекових питань, і значно рідше згадують як складову міжнародного співробітництва, хоча входження періодики до міжнародних баз, каталогів, реєстрів наукових публікацій усе більше набуває рис міжнародного співробітництва унаслідок інтеграційних процесів і руху за відкриту науку. Ефективним способом подання вітчизняних наукових напрацювань у міжнародному інформаційному просторі є входження наукової періодики до загальноновизнаних наукометричних баз даних. Завдяки налагодженню мережі розповсюдження вітчизняної видавничої продукції за кордоном та відповідно — іноземної в Україні, має інтенсифікуватися культурний і науковий обмін з іншими державами. Конкретні кроки, спрямовані на гідне представлення наукових здобутків у світі, не тільки підвищуватимуть обізнаність наукової спільноти щодо них, а й сприятимуть зростанню престижу наукової праці в Україні та вітчизняної науки за кордоном.

Інформаційна діяльність є галуззю суспільного виробництва, яка пов'язана з підготовкою і наданням інформаційних послуг і продуктів, що задовольняють певну групу суспільних потреб. Тому висвітлення результатів наукової

діяльності у вигляді наукових публікацій застосовують для оцінювання ефективності діяльності наукових установ, закладів вищої освіти, проєктів, лабораторій, наукових шкіл, науковців. Інструментом відповідних досліджень та оцінювань — бібліометричних, наукометричних — є засоби, які надають спільноті бази даних. Водночас входження до цих баз є мірилом ефективності наукової праці. Як зазначають дослідники [1], нині мобільність науковців відкриває шляхи до спільної праці у складі міжнародних груп і корпорацій, до участі у різноманітних міжнародних заходах, до презентування результатів власних наукових досліджень на конференціях та у міжнародних виданнях, як в журналах, так і в колективних монографіях [1].

Як головна наукова установа держави Національна академія наук України брала активну участь у створенні та апробації «Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ». Останню застосовують під час державної атестації наукової (науково-дослідної, науково-технологічної, науково-технічної, науково-практичної) установи, на яку поширюється дія Порядку проведення державної атестації наукових установ, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 року № 540 [2]. У процесі оцінювання установи та надання класифікаційної оцінки враховують такі показники видавничої діяльності як кількість публікацій у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України за останні три роки у розрахунку на одного наукового працівника (відношення кількості одиниць до кількості осіб); кількість публікацій у закордонних наукових журналах, що індексуються у наукометричних базах *Web of Science Core Collection (WoS CC)* і *Scopus*, за останні три роки, у розрахунку на одного наукового працівника (одиниць/осіб); кількість наукових видань (журналів), засновником (співзасновником) яких є наукова установа, за науковим напрямом, що індексуються у наукометричних базах *WoS CC*, *Scopus*, *ERIH PLUS*, *PubMed*, *MathSciNet*, *Chem-*

cal Abstracts, GeoRef; кількість наукових працівників (за основним місцем роботи), які є членами редакційних колегій наукових видань (журналів), які індексуються у наукометричних базах даних *WoS CC* та/або *Scopus* і не видаються цією науковою установою, за останні три роки (осіб) та ін. [3]. На сьогодні низка установ НАН України засвідчили переважно високий рівень ефективності власної діяльності. У результаті оцінювання за цією Методикою категорію А отримали 43 наукових установи — 88 % від загальної кількості оцінених наукових підрозділів цих установ [4].

Згідно зі Статутом НАН України, ще з 1918 року науково-видавнича діяльність визнана одним із основних видів її діяльності та статутних завдань. Вона є не тільки способом оприлюднення результатів наукових досліджень, а й стратегічним напрямом подальшого розвитку науки і держави [5].

Розвиток науки в умовах розподілу фінансування залежно від видимості оприлюднених результатів обумовлює дедалі більшу популярність видань, що індексуються у міжнародних наукометричних базах даних, зокрема високо-рейтингових журналів. Упроваджена в Україні методика оцінювання діяльності наукових установ і закладів вищої освіти передбачає, як вказано вище, застосування наукових періодичних видань для оцінювання якості професійної діяльності науковців. Зі зростанням попиту на бази даних зростає їхня кількість, але часто погіршується якість, тому для обрання бази, яка відповідатиме спрямуванню та відповідатиме потребам конкретного видання, необхідно знати відмінності між різними видами баз, орієнтуватись у їхніх особливостях.

Метою дослідження було визначення актуального стану міжнародного наукового співробітництва в розрізі наукової періодики НАН України у світових наукометричних базах для формування засад об'єктивного оцінювання реального стану представлення наукової періодики НАН України у науковому міжнародному просторі; напрацювання практичних реко-

мендацій для наукових журналів стосовно підвищення рівня представлення у різноманітних базах міжнародного рівня.

У ході виконання роботи як джерело інформації було використано паперові версії журналів НАН України та їхні власні сайти, інформаційний ресурс «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, пошукові платформи *Web of Science*, *SCOPUS*, *Google Scholar* (*Google Академія*), бази *Index Copernicus*, *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, *ERIH PLUS*. Як основу обрано саме ці джерела, оскільки у самих виданнях оприлюднена важлива для дослідження інформація, а за кількома джерелами (базами даних) можна також здійснити перевірку цих відомостей. Таким чином, первинними джерелами отримання інформації були паперові версії журналів та їхні власні сайти і база «Наукова періодика України», куди журнали надають інформацію, а перевірку зібраних даних здійснено на платформах *Web of Science*, *SCOPUS*, *Index Copernicus*, *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, *ERIH PLUS*.

У ході дослідження було виявлено розбіжності у відомостях, наявних у різних джерелах, відсутність актуальної інформації на деяких ресурсах. Причинами цих розбіжностей є, вочевидь, несвоєчасне та/або вибіркоче оновлення інформації, а також некоректне подання відомостей, іноді — неправильне трактування окремих частин баз як повноцінних ресурсів, плутанина з реферативними та наукометричними базами тощо. Наприклад, *Directory of Open Access Journals (DOAJ)* — міжнародна дисциплінарна платформа для створення журналів відкритого доступу і водночас база, при цьому користування платформою не еквівалентне входженню до цієї бази даних. Неоднакове значення мають поняття входження до бази даних та індексування в ній. Так, видання може входити до *Web of Science* як складова іншої бази, наприклад, *PubMed*, що інтегрована нині з платформою *Web of Science*, однак це не означає індексування саме у цій базі. Адже індек-

сування, розрахунок наукометричних показників здійснюється тільки для тих індексів (реєстрів), що входять до *WoS CC*. Тож у випадку, коли видання наявне на вищезазначеній платформі у складі іншої бази, воно не має підстав вести мову про індексування у *Web of Science* і не відповідає вимогам МОН України до категорії А наукових фахових видань, затверджених наказом «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» від 15.01.2018 № 32 [6].

Загальна кількість різноманітних наукометричних баз у світі вимірюється сотнями. За тематичним спрямуванням бази бувають мультидисциплінарними (наприклад, *WoS CC* та *Wilson Applied Science & Technology*) та спеціалізованими (тематичними — *EBSCO*, *GeoRef*, *WorldCat*, *PubMed*, *Chemical Abstracts* та ін.); можуть бути прив'язаними до певної мови видань; можуть агрегувати лише метадані статей або їхні повні тексти; бути базами відкритого доступу (*Directory of Open Access Journals (DOAJ)*) або функціонувати за передплатою (*MathSciNet*). Але найголовніший поділ все-таки стосується рівня опрацювання інформації — каталоги, реферативні бази, наукометричні бази.

Наукометрична база даних — це бібліографічна база даних з інструментами для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях [7]. Найвідомішими наукометричними показниками є імпаکت-фактор, індекс Хірша, індекс цитування. Існують і інші подібні показники, які застосовують різні бази для вимірювання частотності публікацій чи посилань видання, установи, вченого, школи. Здебільшого вони базовані на визначенні співвідношень між кількістю опублікованих статей і кількістю посилань на них (цитувань). Також наукометричні бази даних містять різноманітні інструменти, які допомагають опрацювати агреговану у них інформацію на різних рівнях. Зокрема, це авторські профілі як засіб упорядкування науковцем власних публікацій, адже під час проведення наукових досліджень, науковці зіштовхуються з пробле-

мою колекціонування своїх напрацювань, цитування раніше створених праць, оприлюднення та оцінювання результатів їхніх наукових досліджень. Існують аналогічні профілі наукових установ, що надає організаторам науки, керівникам наукових і навчальних установ, а також організаціям, що фінансують наукові дослідження, додаткові відомості для ухвалення рішень.

Спеціалізовані бази даних — це бази, спрямовані на накопичення інформації, яка відповідає певним вимогам або критеріям конкретної галузі — *EBSCO*, *GeoRef*, *PubMed*, *ChemWeb*, *WorldCat*, *OCLC*, *IEEE* та ін. В них часто поєднано реферативну інформацію з повнотекстовою, бо вони постали з реферативних видань чи тематичних бібліотечних каталогів і налаштовані саме на те, щоб підвищувати поінформованість науковців певної галузі у всьому світі. Для того, щоб продуктивно розвивати міжнародні наукові відносини, треба стимулювати публікаційну активність науковців, активізувати представлення ними матеріалів у виданнях, що входять як до спеціалізованих, так і до мультидисциплінарних баз.

З огляду на різне тематичне спрямування, різні основні мови публікацій, платні чи безкоштовні засади користування, ці бази характеризуються нерівномірною популярністю та попитом. До найвідоміших в Україні можна віднести дві найбільші мультидисциплінарні наукометричні бази з чіткими критеріями відбору видань — *WoS CC* і *Scopus*, а також загальний агрегатор — пошукову систему відкритого доступу *Google Scholar (Google Академія)* та відкриту наукометричну базу даних із внесеної користувачами інформації *Index Copernicus (IC)*.

Web of Science — платформа, на якій розміщено реферативні бази даних публікацій у наукових журналах і патентів, зокрема й бази, що враховують взаємне цитування публікацій. До 2016 року належала *Thomson Reuters*. У листопаді 2016 року відділення *IP & Science*, до якого належала платформа, унаслідок реорганізації отримало назву *Clarivate Analytics*. *Web of*

Science охоплює матеріали з природничих, технічних, біологічних, суспільних, гуманітарних наук і мистецтва. Платформа оснащена різноманітними вбудованими можливостями пошуку, аналізу та управління бібліографічною інформацією [1, 8].

Web of Science Core Collection — ключова колекція на основі платформи *Web of Science*, її основна частина. Вона складається з індексів (реєстрів) періодичних видань різного тематичного спрямування з природничих і технічних наук — *Science Citation Index Expanded (SCIE)*, з суспільних — *Social Sciences Citation Index (SSCI)* та з гуманітарних — *Art and Humanities Citation Index (AHCI)*. З 2015 року *WoS CC* було розширено шляхом створення мультидисциплінарного індексу *Emerging Source Citation Index (ESCI)* [9].

Іншими складовими платформи *Web of Science* є *BIOSIS Citation Index*, *Chinese Science Citation Database*, *Data Citation Index*, *Russian Science Citation Index*, *SciELO Citation Index*. До спеціалізованих і регіональних індексів належать розміщені на платформі *Web of Science Biological Abstracts*, *BIOSIS Previews*, *CABI: CAB Abstracts and Global Health*, *FSTA* (the food science resource), *KCI* (Korean Journal Database), *Zoological Record*, *Medline*, *Inspec*. А також є додаткові ресурси: *Current Contents Connect*, *Derwent Innovations Index*. Але ці складові, як зазначено вище, не є наукометричними базами даних.

Scopus — найбільша у світі за кількістю розміщених публікацій реферативна база даних та наукометрична платформа. *Scopus* індексує наукові журнали, матеріали конференцій та серійні книжкові видання і забезпечує всебічний огляд результатів світових досліджень у різних галузях науки, техніки, медицини, соціології, мистецтва і гуманітарних знань [1, 10]. Розробником та власником *Scopus* є видавничка корпорація *Elsevier*.

Варто наголосити, що саме індексування видання у наукометричних базах *WoS CC* та *Scopus* забезпечує входження його до категорії А переліку наукових фахових видань України

відповідно до наказу МОН України «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» від 15.01.2018 № 32 [6].

Ці дві основи та найбільш відомі наукометричні бази здійснюють ретельний відбір наукових видань для включення у свої переліки та для індексування. Наприклад, у *Elsevier* журнали оцінюють за наявністю таких складових: міжнародного ідентифікаційного коду серіального видання — Міжнародного стандартного номера серіального видання (*ISSN — International Standard Serials Number*); апарату рецензування статей; міжнародного складу редакційної ради (виняток можуть становити журнали, що спеціалізуються на регіональній тематиці, однак ця тематика повинна бути цікава міжнародному співтовариству); міжнародного складу авторів (з тим же винятком, що і для редакційної ради); чіткої періодичності та регулярності виходу у світ чергових випусків видання; якісного, фахового, з видавничої точки зору, оформлення статті; англійського веб-ресурсу [11]. *WoS CC* також чітко сформульовано критерії відбору: журнали повинні мати експертну оцінку наукового контенту, тобто має бути прозорим, чітким, обов'язковим процес рецензування, відповідати загальноприйнятим практикам публікаційної етики, а також певним технічним вимогам щодо підготовки видань, містити повну бібліографічну інформацію англійською мовою, мати рекомендації наукової аудиторії користувачів *Web of Science* [12]. Звісно, це не дає абсолютної гарантії високої якості усіх оприлюднених матеріалів, але все ж таки забезпечує дотримання мінімальних формальних вимог до видань — періодичність, рецензування, доступність метаданих.

Google Академія — пошукова система вільного доступу, яка індексує повні тексти наукових публікацій усіх форматів і дисциплін. *Google Академія* охоплює статті, які опубліковані в журналах, зберігаються в репозитаріях або знаходяться на сайтах наукових колективів чи окремих учених. Пошукова система *Google*

Академія показує користувачеві назву, фрагмент тексту і гіперпосилання на документ. Посилання на безкоштовні повні тексти публікацій мають відповідну позначку [13]. До пошукової системи *Google* може долучитися кожне видання, жодних критеріїв відбору чи особливих умов входження до системи не існує. Фактично нині це бібліографічна база даних, що містить і наукометричні інструменти, які дають змогу розраховувати цитування, індекс Хірша, деякі інші показники. Проста реєстрація та зручний інтерфейс визначили широке використання системи багатьма науковцями світу. Але найчастіше її розглядають як пошукову систему, адже відсутність вимог щодо входження та загалом низький рівень ідентифікації матеріалів є причиною некоректності вирахування у межах *Google Scholar* наукометричних показників. Саме через це деякі видавці наукової літератури не дозволяли системі індексування власних видань (наприклад, *Elsevier* до 2007 року). Найчастішими помилками тут є урахування у профілі ученого чужих статей і неврахування його власних публікацій. Можливо, цих помилок згодом допоможе позбутися ширше запровадження авторських профілів та цифрових ідентифікаторів статей. Однак це не вирішить основного джерела некоректності даних у цій системі — *Google Scholar* індексує всі видання, зокрема й недоброчесні, так звані «хижацькі» та «фейкові», які входять і до переліку Джеффі Білла.

Для самостійної ідентифікації сумнівних видань Джеффі Білл запропонував використовувати простий перелік критеріїв: обіцянка дуже швидкої публікації рукопису, приховування вартості публікації, відсутність або неповне представлення на сайті інформації про склад редакційної колегії видання, наявність в описі журналу несправжніх наукометричних показників і систем реферування наукових журналів, наявність плагіату в опублікованих роботах, приховування фактичного місцезнаходження із зазначенням вигаданої адреси видавництва. Справедливість критеріїв Джеффі Білла час-

то піддавали критиці, особливо видавництва, що потрапляли у його списки. У січні 2017 р. Джеффі Білл із невідомих причин вирішив закрити свій проєкт, однак копії переліку його критеріїв для визначення хижацьких наукових видавництв і видань досі використовуються та доступні на багатьох вебресурсах [14].

Index Copernicus International (ICI) — платформа для розміщення інформації про журнали, створена 1999 року у Польщі. Нині позиціонується як міжнародна наукометрична база даних, яка передбачає індексування, ранжування та реферування журналів, а також є платформою для наукової співпраці та виконання спільних наукових проєктів. База даних має кілька інструментів для оцінки продуктивності, що дають змогу відслідковувати вплив наукових робіт і публікацій окремих учених або наукових установ [15].

Відбір до бази *Index Copernicus* є значно простішим, ніж до *WoS CC* та *Scopus*, а сама база є більш демократичною. Тому нині до неї увійшла значна кількість видань НАН України та багато вітчизняних наукових видань іншого відомчого підпорядкування. Однак ця демократичність також призводить до того, що до *Index Copernicus* легко входять уже згадувані «хижацькі» та «фейкові» видання. У зв'язку з цим необхідно враховувати, що входження видання до баз даних, які містять «хижацькі» та «фейкові» видання, підозрювані у недоброчесних практиках, може бути розцінено як негативний фактор експертами наукометричних баз *WoS CC* і *Scopus*. Таким чином, варто узагальнити, що редакційні колегії наукових періодичних видань повинні ретельно перевіряти бази даних, до яких планують увійти.

Directory of Open Access Journals (DOAJ) — міжнародний мультидисциплінарний каталог журналів відкритого доступу. Був відкритий 2003 року в Університеті Лунда (Швеція). Сьогодні ця база містить близько 13 тисяч журналів відкритого доступу, що охоплюють всі галузі науки, техніки, медицини, соціальних та гуманітарних наук [16]. Цю платформу визнає

пріоритетною План S – ініціатива Європейського Союзу щодо подання результатів наукових досліджень у відкритому доступі [17]. Відповідно до цієї ініціативи, від 1 січня 2021 року всі результати наукових досліджень, які було профінансовано або які фінансуються за рахунок державних грантів і грантів, наданих національними та європейськими дослідницькими фондами, повинні публікуватися виключно в журналах відкритого доступу та на відповідних платформах відкритого доступу, перевдсїм DOAJ.

Відкриті журнали та репозитарії, які не дотримуються видавничих стандартів і засад наукової етики у частині рецензування, охорони авторського права, боротьби з плагіатом, не відповідають вимогам Плану S. Отже, європейські учені практично не зможуть і не будуть публікувати у них власні статті. Проте саме до таких видань найчастіше належать фактично відкриті вітчизняні журнали.

ERIH PLUS (первісна назва *European Reference Index for the Humanities* або *ERIH*) – система реферування та індексації, що містить бібліографічну інформацію про академічні журнали з гуманітарних і суспільних наук [18]. Нещодавно база почала розвивати наукометричні інструменти. Нині авторитетність цієї бази у світі зростає. Наприклад, Польща планує враховувати входження до *ERIH PLUS* на рівні з *WoS CC* та *Scopus* для гуманітарних журналів із національного Переліку наукових фахових видань. Враховують входження до цієї бази і скандинавські країни. Тому Науково-ви-

давнича рада НАН України вже надавала до МОН України відповідні пропозиції: зраховувати факт входження наукового журналу соціогуманітарного спрямування до бази даних *ERIH PLUS* як критерій для віднесення його до категорії Б [19].

Загальну характеристику названих баз даних наукових публікацій наведено в таблиці 1.

Вітчизняні ресурси та агрегатори наукової періодики. В Україні існують власні бази даних та різноманітні каталоги. Так, у каталозі Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ) широко представлені українські книжкові видання, наукова періодика України, журнали та продовжуванні видання, автореферати дисертацій тощо. На базі зазначеної установи організовано відкриту базу «Наукова періодика України» та інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки». Спільними зусиллями НБУВ та Інституту проблем реєстрації інформації НАН України функціонує система реферування української наукової літератури «Джерело», метою якої є досягнення нового рівня повноти інформування суспільства про наукові напрацювання вітчизняних науковців.

Також до найбільших установ України за обсягом зібраної друкованої продукції належить Державна установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова», яка понад 100 років є Державним архівом друку України. Згідно з Законом України «Про обов’язковий примірник документів», до Книжкової палати, як і до НБУВ, надходить вся друкована продукція

Таблиця 1. Характеристика баз даних наукових публікацій (станом на 15.05.2019)

Назва бази даних	Країна походження	Тематичне спрямування	Кількість періодичних видань
<i>WoS CC</i>	США	Мультидисциплінарна	Понад 12 700
<i>SCOPUS</i>	Нідерланди	»	Понад 22 200
<i>Google Академія</i>	США	»	Немає офіційної інформації
<i>Index Copernicus (ICI)</i>	Польща	»	6 504
<i>Directory of Open Access Journals (DOAJ)</i>	Швеція	»	13 167
<i>ERIH PLUS</i>	Норвегія	Гуманітарні та суспільні науки	7 167

України. Книжкова палата здійснює Державний статистичний облік видань, веде бази даних електронних каталогів і поточної державної бібліографії, сприяє міжнародному співробітництву й взаємному обміну науковою та науково-технічною інформацією. Нещодавно започатковано проєкт із оцифрування та викладення у відкритий доступ каталогів Книжкової палати, зокрема й щорічних літописів статей у періодичних виданнях.

Національний репозитарій академічних текстів — загальнодержавна українська електронна база даних, в якій має бути акумульовано усі академічні тексти, створено на базі Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації (УкрІНТЕІ) відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 541 [20]. Основна мета Національного репозиторію полягає у розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприяння академічній доброчесності.

Для видань категорії В Переліку наукових фахових видань України обов'язковим є входження саме до національних баз: «Наукова періодика України» НБУВ та Національного репозиторію академічних текстів.

Наукова періодика Національної академії наук України. Нині НАН України та її установи входять до складу співзасновників і здійснюють випуск 13 % від загальної кількості наукової періодики держави. Загалом це 341 періодичне видання різних видів, обсягів, тиражів (від півсотні примірників до півтисячі), періодичності (від щорічних до щомісячних), тематичного спрямування відповідно до напрямів роботи Академії, мови видання та засад поширення [21]. До складу співзасновників 84-х з цих видань НАН України входить як юридична особа. Саме ці наукові журнали проаналізовано нижче.

Усі зазначені видання мають міжнародний стандартний серіальний номер *ISSN* на друковану версію і практично всі вже отримали *ISSN*

для електронної версії, отже внесені до реєстру міжнародного центру *ISSN* та *Ulrich's periodicals directory*. Власні електронні ресурси мають 69 журналів, 14 — сторінки на ресурсах засновників або видавців, і лише один журнал ресурсу немає. Більшість журналів вже створили повноцінну англomовну частину вебресурсів, актуалізують потрібну інформацію, поглиблюють архіви, вчасно, відповідно до виходу, надають інформацію про нові випуски. Багато журналів існують у відкритому доступі, 43 академічні видання отримують та реєструють цифрові ідентифікатори об'єктів для наукових статей *doi*, отже, представлені у реєстрі *CrossRef*. Майже всі ці видання відображено у вітчизняних агрегаторах та докладають зусиль, щоби поліпшити власний статус у Переліку наукових фахових видань України (станом на 07.05.2019 р. 25 журналів НАН України увійшли до категорії А, 4 — до категорії Б [22]), тим більше, що його вимоги частково збігаються з вимогами провідних наукометричних баз даних.

Традиційно наукові установи Національної академії наук України і, відповідно, започатковані ними періодичні видання, згруповано за трьома науковими напрямками: фізико-технічних і математичних наук, хімічних і біологічних наук, суспільних і гуманітарних наук. До зазначених напрямів належить 80 журналів, ще чотири є загальноакадемічними й мультидисциплінарними («Вісник НАН України», «Доповіді НАН України», «Наука та інновації», «Космічна наука і технологія»). Докладніше розподіл наукових періодичних видань за спрямуванням наведено в таблиці 2.

Загалом із досліджуваних 84 журналів до *Web of Science* входить 23 наукові журнали, співзасновниками яких є НАН України, а до *WoS CC* — 20.

До *Scopus* входять нині 27 наукових журналів НАН України. За сорок років (1950—1990 рр.) — до *Scopus* увійшло вісім українських журналів, від здобуття Україною незалежності — 19, причому шість з них — за останні 10 років.

Важливо, що 31 журнал входить одночасно до обох баз. Серед них — 19 видань фізико-технічного і математичного спрямування, 11 — хіміко-біологічного та 1 — суспільно-гуманітарного.

Таким чином, дві наукометричні бази, входження до яких гарантує і включення до категорії А переліку наукових фахових видань України, індексують нині 31 журнал НАН України. Щороку це 196 випусків та понад 2000 статей. Фізико-технічні і математичні науки представляють 130 випусків та 1500 статей, хімічні і біологічні науки — 60 та 500, суспільні і гуманітарні науки — 6 та 90 відповідно.

Однак треба пам'ятати, що обидві ці бази практикують перегляд і перевірку індексованих видань, тож можуть і виключати журнали зі своїх реєстрів та припиняти індексування. Після виключення з реєстру знов подавати заявку на входження до бази журнал може тільки через два роки на загальних підставах. Але шансів на включення вже буде менше. Проте матеріал, що вже був проіндексований базою, залишається у ній назавжди.

Google Академія опрацьовує майже всі журнали НАН України — 79 назв (94,1 % від загальної кількості).

До *Index Copernicus* наприкінці 2018 року входило 10 журналів (11,9 %). З огляду на викладене вище стосовно «хижацьких» видань, позитивним аспектом є те, що журналів НАН України у цій базі порівняно небагато.

А от наявність восьми академічних журналів (9,52 %) у *DOAJ*, враховуючи вимоги Пла-

ну *S*, це на сьогодні дуже низький показник. Як перспективна відкрита наукова платформа, рекомендована для розміщення наукових результатів країн ЄС, *DOAJ* становить важливий напрям розвитку міжнародного наукового співробітництва.

Очевидно, що порівняно нещодавня поява в Україні відомостей про базу *ERIH PLUS* є причиною того, що на сьогодні до неї увійшло лише два журнали НАН України (2,4 %). Як і у випадку *DOAJ*, можна говорити про перспективність цієї бази і про реальну можливість нарощування репрезентації результатів роботи українських гуманітаріїв у міжнародному просторі завдяки цій базі.

Окрім цих загальновідомих баз, наукові періодичні видання НАН України входять до багатьох тематичних спеціалізованих баз даних, каталогів, реєстрів, які часто є підрозділами мультидисциплінарних пошукових систем чи агрегаторів. Відповідно до Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, входження журналу до профільних (спеціалізованих) міжнародних баз даних є необхідним для отримання категорії Б.

До бази даних *EBSCO*, що об'єднує видання з фізики, хімії, медицини, економіки, входить 17 журналів. До *GeoRef* [23] — найбільш повної бази даних у галузі наук про Землю, створеної у 1960-х рр. Геологічною службою США, входить три видання НАН України. У галузі хімічних, біологічних, медичних наук відомими й авторитетними у світі є, зокрема, бази *WorldCat* (включає шість журналів НАН України),

Таблиця 2. Розподіл наукових періодичних видань за напрямками

Науковий напрям	Всього журналів		<i>Web of Science Core Collection</i>		<i>Scopus</i>	
	кількість видань	% від загальної кількості журналів	кількість видань	% від загальної кількості журналів	кількість видань	% від загальної кількості журналів
Фізико-технічні і математичні	42	50,0	15	35,7	16	38,1
Хімічні і біологічні	22	26,2	3	13,6	11	50,0
Суспільні і гуманітарні	16	19,1	1	6,25	—	—
Загально-академічні	4	4,7	1	25,0	—	—

ChemWeb і *PubMed* (по чотири журнали відповідно). Варто наголосити, що спеціалізовані бази даних, так само, як і мультидисциплінарні, можуть поділятися на структурні частини (за вужчою тематичною категорією, видами видань тощо), кожна з яких має власний реєстр. Вхідження до кожної структурної частини не є тотожним вхідженню до окремої бази, як іноді вказано в журналах.

OCLC (Online Computer Library Center) — онлайнний комп'ютерний бібліотечний центр. Це некомерційна організація, яка спеціалізується в галузі автоматизованого бібліотечного обслуговування та наукових досліджень у зазначеній галузі. Головна мета його діяльності — сприяння розширенню доступу до світової інформації та скороченню витрат на інформаційні послуги для науковців [24]. До *OCLC* входить 10 журналів НАН України.

Саме по собі вхідження видання до значної кількості різноманітних баз даних є позитивним явищем, адже надає більше шляхів поширення інформації, розширює читацьку аудиторію, спрощує користувачам доступ до журналу. Однак треба ретельно аналізувати бази, слідкувати за їхнім розвитком, за змінами умов вхідження до них та показників індексації. Також важливо коректно вказувати посилання на кожну з баз у журналі, на його вебресурсі та у різних інформаційних каталогах, вчасно оновлюючи відповідну інформацію.

Глобалізаційні процеси та уніфікація вимог до наукової періодики різних видавців, платформ і баз істотно розширює можливості вхідження до більшої кількості баз шляхом покрокового дотримання висунутих вимог. Для ефективного міжнародного наукового співробітництва періодичним виданням потрібно задовольняти стандарти та вимоги світових баз даних: реферативних і наукометричних, загальними з яких є: наявність міжнародного стандартного номера серіального видання — *ISSN*, чітка періодичність та регулярність виходу видання у світ, якісне оформлення статей

та наявність англomовного вебресурсу. І ці вимоги є легко досяжними для журналів НАН України.

Так, до *Web of Science Core Collection* та *Scopus* входять 31 журнал (з урахуванням, що журнали можуть входити до двох баз даних одночасно), до перспективних *ERIH PLUS* та *Directory of Open Access Journals (DOAJ)* — 11, до спеціалізованих — 34.

Таким чином, упровадження інформаційних технологій і розвиток вітчизняних журналів відкривають перспективи інтенсифікації міжнародного наукового співробітництва шляхом ширшого висвітлення результатів діяльності вчених України. Головним аспектом активізації роботи журналу з метою вхідження до ретельно обраних баз даних та їхніх спеціалізованих частин задля ефективного розширення читацької аудиторії є вмотивованість його редакційної колегії та укладена нею чітка стратегія розвитку видання. Дотримання вимог наказу МОН України «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» є лише додатковим стимулом для роботи журналу у напрямі підвищення його візуалізації в світовому інформаційному просторі.

Рух до нього не може бути хаотичним, лише чітка послідовність кроків призведе до нарощування кількості читачів і, відповідно, потенційних авторів, рецензентів і цитувань. Ці кроки схематично можна описати так: дотримання журналом періодичності виходу, засад наукової етики та охорони авторського права; обрання журналом баз даних, до яких, з урахуванням його тематичного спрямування та політики щодо відкритого доступу, він прагне увійти; увідповіднення журналу та його вебресурсу з вимогами обраних баз даних, подання заявки на вхідження до них; підтримка належного рівня журналу для забезпечення цитувань у інших виданнях, що входять до цих баз.

Зростання кількості перехресних цитувань буде опосередковано свідчити про підвищен-

ня інтересу до видання, активізацію участі у міжнародній діяльності та нарощування наукової комунікації. Ці кроки стануть запорукою успіху міжнародного наукового співробітництва журналу та його авторів. Таке співробітництво у видавничій справі, реалізоване шля-

хом входження до міжнародних баз даних, сприятиме поширенню наукових результатів вітчизняних науковців та подальшому розвитку фундаментальних і прикладних досліджень, зокрема й участі у міжнародних проєктах і програмах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мазаракі А., Притульська Н., Мельниченко С. Інтеграція вітчизняної науки до світової через наукометричні бази даних. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 5–13.
2. Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-2017-%D0%BF> (дата звернення: 17.04.2019).
3. Методика оцінювання ефективності діяльності наукових установ Національної академії наук України. URL: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/metodyka_text.pdf (дата звернення: 30.04.2019).
4. Національна академія наук України у 2018 році. URL: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/NASU_2018_report_UKR.pdf (дата звернення: 30.04.2019).
5. Статут Національної академії наук України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001550-02> (дата звернення: 10.05.2019).
6. Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.01.2019 № 32. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18-bazy-danyh/> (дата звернення: 17.04.2019).
8. Міжнародні наукометричні бази. URL: <https://eenu.edu.ua/uk/mizhnarodni-naukometrichni-bazi> (дата звернення: 17.04.2019).
9. Web of Science Core Collection. URL: <https://clarivate.com/products/web-of-science/open-access> (дата звернення: 25.04.2019).
10. Scopus: Access and use Support Center: What is Scopus Preview? URL: https://service.elsevier.com/app/answers/detail/a_id/15534/supporthub/scopus/ (дата звернення: 17.04.2019).
11. Деякі рекомендації з підготовки журналів для зарубіжної аналітичної бази даних SCOPUS. URL: http://akademperiodyka.org.ua/sites/default/files/docs/Docs_for_publishing/Collection_regulations_publishing_addition_3.pdf (дата звернення: 25.04.2019).
12. Journal Selection Process. URL: <https://clarivate.com/essays/journal-selection-process/> (дата звернення: 25.04.2019).
13. Міжнародні наукометричні бази даних і пошукові системи. URL: <http://library.lp.edu.ua/uk/naukometrychni-bazy> (дата звернення: 17.04.2019).
14. Как распознать хищника? URL: <https://openscience.in.ua/predators.html> (дата звернення: 10.05.2019).
15. Наукометрична база Index Copernicus. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/docs/scientometrics/%D0%86indexCopernicus.pdf> (дата звернення: 17.04.2019).
16. About DOAJ (Directory of Open Access Journals). URL: <https://doaj.org/about> (дата звернення: 18.04.2019).
17. План S: на шляху до повного Відкритого доступу. URL: <https://www.xn--80abaqzevto0rc.xn--j1amh/2018/12/s.html> (дата звернення: 18.04.2019).
18. ERIH PLUS. Norwegian Social Science Data Services. About. URL: <https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/erih-plus/about/index> (дата звернення: 18.04.2019).
19. Діденко Ю.В. Реферативна база для гуманітарних і соціальних наук ERIH PLUS. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. 2018. Вип.15. С. 66–69. URL: http://akademperiodyka.org.ua/en/books/science_ukraine_gis/15/7 (дата звернення: 18.04.2019).
20. Положення про Національний репозитарій академічних текстів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 541. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250156682> (дата звернення: 25.04.2019).
21. Діденко Ю.В., Радченко А.І. Науково-видавнича діяльність Національної академії наук України. *Наука та наукознавство*. 2018. № 4. С. 112–125.
22. Наукові фахові видання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovifahovi-vidannya> (дата звернення: 15.05.2019).

23. GeoRef. URL: <https://pubs.geoscienceworld.org/georef> (дата звернення: 10.05.2019).
24. OCLC about. URL: <https://www.oclc.org/en/about.html> (дата звернення: 10.05.2019).

Стаття надійшла до редакції / Received 06.06.19
Статтю прорецензовано / Revised 20.06.19
Статтю підписано до друку / Accepted 16.09.19

Sivova, T.Yu.

Publishing House "Academiperiodica" of the National Academy of Sciences of Ukraine,
4, Tereshchenkivska st., Kyiv, 01004, Ukraine,
+380 44 234 7554, +380 44 288 0347, druk@nas.gov.ua

INTERNATIONAL SCIENTIFIC COOPERATION OF UKRAINE:
PERIODICALS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF UKRAINE IN THE SCIENTOMETRIC BASES

Introduction. The rapid development of information technologies and the intensification of international cooperation between Ukraine and Europe have led to the need for increasing the competitiveness of Ukraine in the information market. The main component of the information market is databases, the entry of which will contribute to the development of the country in the global information space.

Problem Statement. Information activity is a branch of social production associated with the preparation and provision of information services and products that satisfy a certain group of social needs. To ensure high-quality scientific space and competitiveness, it is necessary to objectively evaluate the state of scholarly research periodicals of Ukraine. At present, the problem of presenting periodicals in the world information space, in particular, access to universally recognized scientometric databases is of paramount importance.

Purpose. Determination of the current state of international scientific cooperation in the context of the scholarly research periodicals of the National Academy of Sciences of Ukraine in the world of scientometric databases.

Material and Methods. The information framework of the research includes the legislative acts, the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine, the paper versions of the journals of the National Academy of Sciences of Ukraine and their sites, the information resource Scholarly Research Periodicals of Ukraine by the Vernadsky National Library of Ukraine, Web of Science, SCOPUS, Google Scholar (Google Scholar), Index Copernicus, Open Access Journals (DOAJ), ERIH PLUS.

Results. The introduction of scholarly research periodicals to international abstract and scientometric databases and their actual state has been described.

Conclusions. The introduction of information technology, access to databases and the stimulation of their development of magazines open up ways to increase (intensify) international scientific cooperation in the scientific domain by broadening the presentation of the results of researcher activity in scholarly research periodicals

Keywords: informational activity, international scientific cooperation, the NAS of Ukraine, scientific periodicals, and scientometric databases.